

ANEXAREA BASARABIEI: INTENȚII ȘI MANIFESTĂRI IMPERIALE ALE RUSIEI LA 1812

VLAD MISCHEVCA*

***Abstract.** In 1812, the tsarist government provoked a new vulnerable geopolitical point on European political map that would wait until 1918 for its historical solution. Alexander I, who was pressed by the imminent danger of the military conflict with France, opposition of the great Western powers to realization of his expansionist plans in South-Eastern Europe and resistance of the Ottoman diplomacy, substantially reduced the Russian territorial claims: from the Danubian Principalities to Moldova, then from Moldova to Siret, and, finally, to the Moldova between Prut and Dniester (Bessarabia).*

The opinion of the founder of Russian geopolitics, famous Nikolay Danilevsky, was even more critical: "In fact, we did not simply get Bessarabia, but we missed the possibility of acquiring Moldavia and Wallachia." The peace treaty in Bucharest, de facto, marks a concession (in an extremely tight international context) on the account of Moldova, when in situation of crisis, provoked by the Eastern Question, the genesis of a new problem, "Bessarabian Question" occurs. We should note that the essence of this issue is of political nature, consisting of the national-territorial integrity of the Moldovans (Romanians), and results from the partial conquest and annexation of Moldova, by setting an arbitrary limit (splitting the country practically into two halves by the river Prut) and the establishment of Russia in the Danube Delta – thus denoting the genesis of a new international ethno-political problem. If the Romanian question as an international problem in the nineteenth century meant the imperative tendency of national unity, the Bessarabian one lies in the national and territorial division of Moldovans in 1812 and the perpetuation of their separation from the motherland – Romania.

Keywords: *annexation of Bessarabia, Russian Empire, Eastern Question.*

La 1812, în urma acțiunilor arbitrare ale imperiului țarist, pe harta politică a Europei a apărut un punct geopolitic vulnerabil. Soluționarea istorică a acestei situații a survenit abia în 1918. De la 1812 încoace, în spațiul dintre Prut și Nistru

---

* Conf. cerc. dr., Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.

se remarcă o cvasi-perpetuă dominație rusească, de aproape două secole, asupra unui teritoriu înstrăinat prin forță militară și negocieri diplomatice în cadrul disputei sinuoasei *Probleme Orientale*.

Istoricii români au constatat, în acest context, că expansiunea politică și militară a Rusiei spre Balcani și eforturile Porții Otomane de a-și menține dominația în bazinul nordic al Mării Negre și în spațiul carpato-danubiano-nistrean, conjugate cu pozițiile marilor puteri europene, Franța și Anglia, s-au soldat cu grave consecințe pentru Principatul Moldovei¹. Rezumând cele expuse în istoriografia națională, conchidem că soarta Principatelor Române în acea perioadă hotărâtoare a fost totalmente lăsată la discreția marilor puteri, care disputau *Chestiunea Orientală*. Menționăm că, netăgăduind imperialismul Franței, Austriei și Marii Britanii față de Imperiul Otoman și statele supuse lui, nu putem omite nici constatarea că rezultatele practice ale *expansiunii țariste* în bazinul pontic, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, au fost destul de concludente: *Crimeea, Caucazul, Moldova răsăriteană (pe talvegul Prutului, incluzând și gurile Dunării)*. Iar în cadrul Războiului ruso-turc din 1806-1812, după cum s-a menționat, „Moldova și Țara Românească au fost piese de șah ale unui joc diplomatic de mari proporții, în care partener al împăratului francez a fost Alexandru I, țarul Rusiei”². Din păcate, la începutul secolului al XIX-lea am fost, în rezultatul disputelor imperiilor vecine, *Pioni* și nu *Piloni* ai raporturilor internaționale din sud-estul Europei.

Un impact al modificării la hotarul anilor 1805-1806 a coraportului de forțe în Europa a constituit-o acutizarea luptei diplomatice dintre Rusia și Franța pentru influența asupra Imperiului Otoman. În acest sens, anul 1806 este marcat de apropierea culminantă a Franței și Imperiului Otoman, pe de o parte, și de distanțarea Porții Otomane de Rusia, pe de altă parte, procese ce s-au finalizat cu declanșarea unui nou război ruso-turc, la sfârșitul aceluși an.

În manualele contemporane rusești se consideră că „Războiul ruso-turc din 1806-1812 a fost cauzat de dorința Rusiei de a-și consolida pozițiile în Orientul Mijlociu, de a contracara planurile revanșarde ale Turciei, care nutrea speranța de a-și reîntoarce o parte a coastei Mării Negre (în special Crimeea), precum și pentru a sprijini răscoala sârbilor împotriva sultanului”³.

Însă declanșarea războiului ruso-turc din 1806-1812 n-a fost inițiată de Poarta Otomană, chiar dacă atât istoriografia sovietică, cât și cea rusă au susținut că anume mazilirea domnilor Țării Românești (C. Ipsilanti) și Moldovei (Al. Moruzi) în luna august 1806, la insistența Franței și fără asentimentul Rusiei, a fost motivul principal al diferendului. Acesta a fost, însă, doar un pretext pentru expansiunea

¹ Vezi: A. Goșu, *Rusia la Dunărea de Jos. Pacea de la București (mai 1812)*, în *SMIMod*, 1996, X, pp. 19-95; L. Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (1792-1821)*, Iași, 2001; M. Stroia, *Românii, marile puteri și sud-estul Europei (1800-1830)*, București, 2002.

² S. Columbeanu, *Contribuții privind situația internațională a Țărilor Române între anii 1806-1812*, în *Revista de istorie*, tom. 29, nr. 5, 1976, p. 657.

³ А. С. Орлов, В. А. Георгиев, Н. Г. Георгиева, Т. А. Сивохина, *История России*, ed. a doua, revăzută și adăugită, ТК Велби, Проспект, Moscova, 2004, p. 149: „Русско-турецкая война 1806-1812 гг. была вызвана стремлением России усилить свои позиции на Ближнем Востоке, расстроить реваншистские планы Турции, не оставлявшей надежду вернуть часть Черноморского побережья (особенно Крым), и поддержать восставших против султана сербов”.

țaristă, deoarece la 3(15) octombrie 1806 Poarta, la insistența diplomației ruse, i-a restabilit în domnie pe principii fanarioți, anterior destituiți. Astfel, provocarea ostilităților ruso-otomane în toamna anului 1806 a fost determinată nu atât de divergențele de neînălțurat, la acel moment, dintre Rusia și Imperiul Otoman, cât de derularea nefavorabilă pentru țarism a confruntării intereselor Rusiei și Franței în sud-estul Europei, condiționată, la rândul său, de expansionismul țarismului rus și de modificarea raportului de forțe dintre marile puteri pe întreg continentul european.

Încă la sfârșitul anului 1805, în perioada retragerii trupelor ruse de la Austerlitz în Rusia, Alexandru I i-a prescris guvernatorului general al Kievului, Al. P. Tormasov, să formeze, în guberniile de sud ale Imperiului Rus, în apropierea Nistrului, o puternică grupare a armatei ruse, care să fie capabilă în orice moment să treacă râul și să invadeze Moldova și Valahia, precum și să se informeze referitor la starea cetățitorilor de pe Nistru, având grijă să nu ofere turcilor, prin acțiunile sale, niciun pretext pentru spargerea păcii⁴. Petersburgul a încercat să prezinte formarea unei armate de „observație“ la frontiera cu Imperiul Otoman doar ca „o măsură de prudență generală, care nu are nimic îndreptat împotriva Porții“⁵. Trupele armatei ruse, concentrate la Nistru, erau menite, după cum afirma Cabinetul de la Petersburg, „în corespundere cu Tratatul ruso-turc de alianță de la 11 (23) septembrie 1805 să acorde asistență efectivă în caz de invazie a armatei franceze în hotarele Imperiului turcesc“⁶. Această grupare armată, intitulată ulterior „Armată nistreană“ (în unele surse mai este numită „Armata nipreană“), „Armata moldovenească“, iar mai târziu – „Armata dunăreană“, în fruntea căreia a fost numit generalul de cavalerie Ivan Michelson (1740-1807) întrunea, la 13 februarie 1806, 5 divizii cu un efectiv de cca 60.000 de ostași⁷.

La 16 (28) octombrie 1806, Alexandru I i-a ordonat generalului Ivan Michelson să trimită trupele ruse peste Nistru și să ocupe Moldova, iar la 23 octombrie (4 noiembrie), în pofida depeșei primite de la A. Italinski (în care se anunța despre restabilirea domnilor substituiți)⁸, țarul confirmă ordinul precedent și la 10 (22) noiembrie, fără nicio *declarație de război*, trupele ruse au trecut Nistrul și au invadat țara⁹. Suntem de părere că această dată trebuie considerată drept *începutul războiului ruso-turc din 1806-1812*¹⁰.

⁴ А. И. Михайловский-Данилевский, *Описание турецкой войны в царствование императора Александра I с 1806 по 1812 г.*, Partea 1, Sankt-Petersburg, 1843, pp. 10-11.

⁵ A. Gosu, *Între Napoleon și Alexandru I. Principatele Dunărene la începutul secolului al XIX-lea*, București, 2008, p. 32.

⁶ А. Л. Нарочницкий (coord.), *Внешняя политика России XIX – начала XX в. Документы российского министерства иностранных дел, серия I (1801-1815)*, vol. III (Январь 1806 – июль 1807), Москва, 1963, p. 669, nota 77: în continuare ВПР.

⁷ А. Петров, *Война России с Турцией (1806-1812 гг.)*, vol. I, Sankt-Petersburg, 1885, pp. 53-54. Din punct de vedere geografic, diviziile erau cantonate în guberniile ucrainene de la hotar: Podolia, Volânia, Kiev, Poltava, Cernigov și Herson.

⁸ *Hurmuzaki*, Supl. 1/2, p. 363. Sultanul, prin decretul său din 21 noiembrie (2.11.1806) i-a restabilit pe Moruzi și Ypsilanti (Vezi A. H. Петров, *op. cit.*, p. 68).

⁹ Trimisul de încredere al lui Al. Moruzi, Ion Ghica (grec albanez), i-a comunicat lui Andreossy un șir de informații în legătură cu acțiunile rușilor, printre care menționase că: „la 10 (22) noiembrie 1806, rușii au trecut Nistrul la Movilău“ (*Hurmuzaki*, Supl. 1/2, p. 371; cf. și p. 385); Detalii despre acest război vezi în cea mai avizată lucrare în trei volume: A.H. Петров, *Война России с Турцией (1806-1812)*, vol. I, Sankt-Petersburg, 1885, 414 p.; vol. II, Sankt-Petersburg, 1887, 575 p.; vol. III, Sankt-Petersburg, 1887, 468 p.

¹⁰ Vezi V. Mischevca, *1812: Geneva Problem ei Basarabene*, în *Cugetul*, nr. 2-3, 1994, pp. 26-32.

Către sfârșitul anului 1806, jumătate din armata lui Michelson se afla deja în Moldova, însă Ministerul de Externe al Rusiei încă mai nutrea speranța că aceste operațiuni militare nu se vor solda cu o ruptură *oficială* între Poarta Otomană și Cabinetul de la Petersburg¹¹. Nici la 4 (16) ianuarie 1807 ministrul de externe rus A. Budberg nu avea o confirmare oficială despre declararea războiului, deși îl considera la acea dată *inevitabil*¹².

Alexandru I îi explica mareșalului M. F. Kamenski (comandantul suprem al Armatei ruse de 140.000 de oameni, ce acționa împotriva Franței în regiunea râului Vistula), în scrisoarea de la 15 (27) decembrie 1806, că susținerea logistică a sârbilor răsculați era *o chestie secundară*, deoarece „nu mai puțin important este de a preîntâmpina atacul francezilor la Nistru, care oferă o linie de apărare puțin avantajoasă [...] iar retrăgându-mi oștirile din Moldova eu nu m-aș hotărî să le deplasez de la Nistru [...] căci ar trebui să apar hotarele pe o întindere mare de la Kamenîța până la Marea Neagră”¹³.

De remarcat că argumentul unui „pericol francez” din partea regiunii Dalmației era denunțat de însuși ambasadorul rus în scrisoarea sa, adresată sultanului Selim al III-lea (de la 10 (22) septembrie 1806): „...nu există niciun fel de armată considerabilă franceză în Dalmația, nici dorință și posibilitate din partea lui Bonaparte de a-și realiza amenințările trimisului său (H. Sebastiani – n.n.)”¹⁴. Ba din contră, exista o armată rusească „de 120.000 de oameni (cifră, de fapt, exagerată cam de vreo două ori – n.n.) concentrată la Nistru și forțe maritime considerabile ale Angliei în Marea Mediterană”¹⁵.

Trimisul rus la Constantinopol A. Italinski considera, în martie 1806, că sultanul și Poarta Otomană nu-și doreau un război cu Rusia, deoarece în urma expansiunii franceze în Dalmația turcii începuseră să sesizeze un pericol mai mare din partea Franței decât a Rusiei. Iar prin firmanele special emise în acea vreme, Poarta contestase zvonurile cu privire la pregătirea unui nou război cu rușii, reconfirmând susținerea otomană a alianței cu Rusia, deși, în concluzie, diplomatul rus considera că politica de balansare între Rusia și Franța, promovată de guvernul turc, nu putea fi una de lungă durată¹⁶.

Pentru a *convince* Poarta Otomană să revină la o „colaborare” cu Rusia, țarismul a recurs la un act violent de agresiune – ocuparea militară, în noiembrie-decembrie 1806, a Moldovei și a Țării Românești, pe care, după declararea oficială a războiului de către Poartă, la 18 (30) decembrie 1806¹⁷ (conform altor surse: la 24 decembrie / 5 ianuarie 1807), le-a considerat teritorii „cucerite prin forța armii”. Abia la 3 (15) ianuarie 1807 Poarta Otomană a remis o *Notă circulară* misiunilor diplomatice ale Austriei, Danemarcei, Spaniei, Franței, Marii

¹¹ *BHP*, seria I (1801-1815), vol. III, p. 432.

¹² *Ibidem*, p. 469.

¹³ *Ibidem*, p. 441.

¹⁴ *Ibidem*, p. 324.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 669 (Nota 78).

¹⁷ А. Петров, *op. cit.*, vol. I, p. 124.

Britanii, Olandei și Prusiei, prin care le înștiința că i-a declarat război Rusiei („În urma invaziei și a violării tratatelor existente...“)¹⁸.

După cum mazilirea domnilor fanarioți n-a fost unica și principala cauză ce a determinat decizia din timp planificată a guvernului țarist, tot așa și readucerea lor la cârma Principatelor Române n-a fost, și nici nu putea fi, factorul preponderent care ar fi contribuit la ameliorarea raporturilor ruso-otomane, la rezolvarea tuturor chestiunilor ce țineau de supremația rusă în zona Balcanilor și a Strâmtoarelor Mării Negre. Astfel, revocarea lor de către Poarta Otomană a servit doar drept *motiv formal* pentru introducerea armatei țariste (cu un efectiv de aproximativ 33.000 de oameni)¹⁹ în Principate și realizarea scopurilor strategice ale Imperiului Rus.

Guvernul țarist, rezolvând orice problemă după principiul *dreptului celui mai puternic*, era atât de sigur de eficacitatea „șocului extraordinar“, încât nici nu considera dislocarea trupelor ruse în Principatele Române drept o acțiune militară îndreptată direct împotriva Porții Otomane, ci doar „un element necesar în realizarea planului elaborat de a înclina Divanul spre o comportare mai înțeleaptă cu ajutorul măsurilor energice“²⁰. De remarcat că ocuparea militară a Principatelor corespundea recomandărilor lui Adam Czartoryski, care au fost expuse de ex-ministrul externelor Imperiului Rus în *Proiectul manifestului împotriva Porții*, alcătuit la 16 (28) august 1806²¹.

În *Manifestul* lui Alexandru I, din 12 (24) decembrie 1806, adresat locuitorilor Principatelor, se menționează că „această trimitere a oștirilor noastre nu numai că nu este întovărășită cu nici o necuviință de războiu străin, dar încă are temeiul a întâmpina și a apăra interesurile noastre și ale voastre [...] Ori și cum vor fi întâmplările, noi făgăduim a vă pricinui desfătare în toate privilegiurile înaltei noastre ocrotiri [...] vă veți arăta vrednici întru toate soartei ce vă găsim“²².

Rezumând cele expuse cu privire la situația Principatului Moldovei la începutul secolului al XIX-lea – în ajunul războiului ruso-turc din 1806-1812 – vom menționa că cele două Principate, în timpul războiului, au fost permanent factori importanți ai raporturilor internaționale, vizând alianțele politice și militare ale Rusiei, Austriei, Franței și altor state implicate. Războiul, dezastruos pentru Principate, declanșat în toamna anului 1806, poate fi împărțit în patru perioade²³. În cei șase ani de război au avut loc numeroase negocieri de pace, fiind încheiate armistiții temporare, iar în armata țaristă s-au succedat *șapte comandanți-șefi ai Armatei Dunărene (Moldavskaiia armia)*, dintre care doi au fost coman-

¹⁸ *Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman*, ed. de G. Noradounghian, vol. II (1789-1856), Paris, 1900, pp. 79-80.

¹⁹ *Балканские исследования. Вып. 18. Александр I, Наполеон и Балканы*, Moscova, 1997, p. 174; A. Петров, *op. cit.*, vol. I, p. 86.

²⁰ *BHP*, vol. III, p. 418.

²¹ *Ibidem*, p. 717 (nota nr. 264; vezi nota nr. 144).

²² *Manifestul împăratului Alexandru I... de la 12/24 decembrie 1806*, în *Россия и освободительная борьба Молдавского народа против османского ига. 1769-1812*, Culegere de documente, Chișinău, 1984, p. 198.

²³ Vezi periodizarea respectivă în Vl. Mischevca, *Anul 1812: Două secole de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rusiei*, Chișinău, Elan Poligraf, 2012, 2015, pp. 40-42.

danți interimari (iar cel de-al optulea – amiralul P. V. Ciceagov – a preluat postul de comandant-șef de la generalul M. I. Kutuzov, deja după semnarea tratatului de pace)²⁴.

Acest război a fost cel mai lung conflict militar dintre cele două mari imperii, purtat pe două teatre de operațiuni militare – la Dunăre și în Caucaz (secundar), însă trăsătura lui principală au constituit-o nu atât confruntările militare, cât, în mod deosebit, disputele diplomatice, inclusiv diplomația secretă. A fost un război al celor trei sultani otomani (Selim al III-lea, 1789-1807; Mustafa al IV-lea, 1807-1808; Mahmud al II-lea, 1808-1839) și al ambițiosului Alexandru I (1801-1825), în spatele cărora a stat omniprezentul Napoleon I Bonaparte.

Rusia a trecut Nistrul, în noiembrie 1806, cu o armată de 33.000 de oameni, ulterior sporindu-și de câteva ori efectivul trupelor sale²⁵, pentru ca, până la urmă, să se retragă peste Prut, în toamna anului 1812, cu cei cca 54.000 de militari (cavalerie – cca 15.000, infanterie – cca 34.000, artilerie – cca 3.600 ostași cu 241 tunuri și 1.836 de marinari ai flotei dunărene)²⁶.

Planurile împăratului Alexandru I în raport cu Principatele Române s-au modificat după negocierile ruso-franceze de la Tilsit din iunie-iulie 1807²⁷.

După întâlnirea de la Tilsit, Napoleon și Alexandru I au încercat inițial să evite să-și asume anumite angajamente în cadrul noii alianțe, căutând să-și asigure ambii o maximă „libertate de manevră“ în promovarea strategiei de politică externă. O astfel de orientare *evazivă* a aliaților a dat naștere unui mod specific de negocieri, definit de participanții înșiși ca fiind unul „în spiritul Tilsitului“. De fapt, era vorba despre dezvoltarea unei strategii multi-variabile a relațiilor noilor aliați, care urma să fie specificată în viitor, în funcție de circumstanțele și poziția partenerilor.

Într-o scrisoare adresată lui F. Sebastiani, reprezentantul permanent al Franței la Constantinopol (Istanbul), Napoleon menționase: „Sistemul meu pentru Turcia oscilează. Sunt încă un prieten al Turciei, dar am devenit, de asemenea, prietenul

²⁴ Comandanții șefi ai armatei ruse dislocate în Principate („*Armata Dunăreană*“ sau „*Moldavskaia*“): 1) I. I. Michelson (Михельсон Иван Иванович) (1740-1807), general de cavalerie, comandant-șef al Armatei de pe Nistru, ulterior al celei „Moldovenesti“: 1806 - 5 (17) august 1807; 2) K. I. Meyendorf (Мейендорф Казимир Иванович) (1749-1813), baron, general de cavalerie, în 1807, după moartea lui I. I. Michelson, comandant-șef interimar al Armatei Dunărene; 3) A. A. Prozorovski (Прозоровский Александр Александрович) (1732-1809), cneaz, general-feldmareșal, comandant-șef al Armatei Dunărene: 1807-1809; 4) P. I. Bagration (Багратион Петр Иванович) (1765-1812), cneaz, general de infanterie, comandant-șef al Armatei Dunărene: 1809-1810; 5) N. M. Kamenski al 2-lea (Каменский Николай Михайлович) (1776-1811), conte, general de infanterie, comandant-șef al Armatei Dunărene: februarie 1810 – martie 1811; 6) A. F. Lanjeron (Ланжерон Александр Федорович) (1763-1831), conte, emigrant francez în serviciul Rusiei; la începutul anului 1811, în timpul bolii lui N. M. Kamenski al 2-lea, comandant-șef interimar al Armatei Dunărene; 7) M. I. Golenișcev-Kutuzov (Голенищев-Кутузов Михаил Илларионович) (1745-1813), comandant-șef al Armatei Dunărene: 15 martie 1811 (a sosit la 1.04.1811) – mai 1812; 8) P. V. Ciceagov (Чичагов Павел Васильевич) (1767-1849), amiral, în anii 1807-1811 ministru maritim; și sfârșitul lunii aprilie 1812 pleacă spre București (sosește pe data de 6 (18) mai), fiind numit oficial *Comandant șef al Armatei Dunărene, amiral al Flotei Mării Negre și guvernator al Principatelor*.

²⁵ A. H. Петров, *op. cit.*, vol. I, p. 86; vol. II, p. 437.

²⁶ Л. Г. Бескровный, *Кутузов М. И.*, culegere de documente, vol. III (1808-1812), Moscova, 1952, pp. 856-859 (starea armatei conform situației de la 1 aprilie 1812).

²⁷ V. Mischevca, *Chestiunea Principatelor Române în politica europeană: Tilsit, 1807*, în *Anuarul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei: Materialele sesiunii științifice anuale, 23 decembrie 2014*, Chișinău, Tehnic-Info, 2015, pp. 85-109.

Rusiei²⁸. Pentru a păstra încrederea guvernului otoman, emisarii francezi au trebuit, în primul rând, să susțină integritatea Turciei. În loc să-i ajute pe diplomații ruși, ei au continuat să susțină interesele turcești, fapt care s-a soldat cu semnarea *Acordului de armistițiu de la Slobozia*, la 24 august 1807, care nu era în concordanță cu dorințele Rusiei, prevăzându-se retragerea trupelor acesteia din Moldova și Țara Românească.

La acel moment, în faza inițială a războiului ruso-turc, guvernul britanic încerca încă să mențină alianța cu Rusia. Astfel, în octombrie 1807, un ofițer englez, Robert Wilson, a sosit la Sankt-Petersburg cu o misiune secretă, fiind instruit să împiedice o eventuală distanțare între Anglia și Rusia. În ultimă instanță, ministrul de externe britanic George Canning ar fi fost dispus să consimtă la împărțirea provinciilor europene ale Turciei. Necunoscând conținutul articolelor secrete ale Tratatului de la Tilsit și nici cursul negocierilor ulterioare ruso-franceze, el a presupus în mod rezonabil că astfel de propuneri ar compensa suficient beneficiile unei alianțe a rușilor cu Napoleon.

Dar Alexandru I a refuzat să-l primească pe R. Wilson²⁹. Suveranul rus, fiind deja decis să anexeze Principatele Române cu ajutorul Franței, căuta să obțină de la Napoleon acordul privind încorporarea lor în imperiul țarist. La 7 noiembrie 1807, Rusia a întrerupt relațiile cu Anglia și a început să se pregătească pentru un război cu Suedia, debutul căruia, totuși, s-a târăganat în mod persistent³⁰.

Războiul ruso-suedez din 1808-1809 a fost condiționat de dorința Curții de la Petersburg de a justifica în ochii societății ruse necesitatea unei alianțe cu Franța în schimbul noilor cuceriri, pe fundalul refuzului încăpățânat al lui Napoleon de a accepta anexarea Moldovei și Țării Românești. Respectiv, în acest război obiectivul principal al Rusiei era anexarea Finlandei. Un rol important l-au jucat și contradicțiile anglo-rusești. Anglia (de rând cu Franța) a căutat să deturneze Rusia de la achiziții teritoriale semnificative din contul Turciei³¹.

După *Pacea de la Tilsit*, Anglia s-a pomenit într-o situație paradoxală: ostilitate atât cu Rusia, cât și cu Turcia, în timp ce acestea se aflau în conflict între ele. Dacă nu ar fi fost vorba de o situație ce avea consecințe teribile, confuzia ar fi putut fi comică. Inanitatea acestei poziții și răscoala împotriva francezilor în Peninsula Iberică au determinat Londra să încerce o apropiere de turci. În acest scop, la mijlocul anului 1808, G. Canning a trimis un diplomat capabil, pe Robert Adair, la Constantinopol. Stratford Canning a fost numit secretarul lui Adair³².

Astfel, luând în calcul conjunctura politico-militară din Europa de la sfârșitul anului 1806 – începutul lui 1807, interesele strategice ale marilor puteri în Europa

²⁸ И. И. Кяйвяряйнен, *Международные отношения на Севере Европы в начале XIX века и присоединение Финляндии к России в 1809 году*, Петрозаводск, 1965, p. 107.

²⁹ *Seven Britons in the Imperial Russia: 1698-1812*, ed. de P. Putham, Princeton (N. J.), 1952, pp. 351-352.

³⁰ А. А. Фомин, *Швеция в системе европейской политики и международного права в период наполеоновских войн*, Международный юридический институт, Moscova, 2013, p. 165.

³¹ А. А. Фомин, *op. cit.*, p. 213.

³² L. G. Byrne, *The Great Ambassador. A Study of the Diplomatic Career of the Right Honourable Stratford Canning, K.G., G.C.B., Viscount Stratford de Redcliffe, and the Epoch during Which He Served as the British Ambassador to the Sublime Porte of the Ottoman Sultan*, Ohio State University Press, 1964, pp. 17-18.

de Sud-Est și declarațiile oficiale ale Petersburgului (potrivit cărora ar fi fost dispus să-și evacueze armatele din Principate îndată ce Sublima Poartă va satisface cerințele Rusiei), reacția marilor puteri a fost în mare măsură previzibilă. Franța a susținut categoric Poarta Otomană, promițându-i restabilirea autorității ei de altă dată în Principate și chiar reînțoarcerea unor teritorii cedate anterior imperiului țarist; inițial, Marea Britanie s-a comportat ca aliat al Rusiei, organizând, în februarie 1807, o mare diversiune în regiunea strâmtorilor Bosfor și Dardanele; Austria și Prusia au avut o atitudine rezervată.

Este lesne de observat că, la începutul secolului al XIX-lea, în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812, s-a produs internaționalizarea problemei Principatelor Române. Dacă pe parcursul secolului al XVIII-lea actorii principali ai disputei în jurul *Problemei Orientale* erau Imperiul Otoman, Imperiul Rus și Imperiul Austriac, atunci la începutul secolului al XIX-lea în această dispută s-au mai implicat Franța și Anglia, iar *problema Principatelor*, din una regională, s-a transformat în una internațională. În țesătura combinațiilor politice și a duelurilor diplomatice de la începutul secolului al XIX-lea, Principatele figurau ca niște piese de șah la masa tratatelor diplomatice, fiind amenințate cu anexarea totală sau parțială sau proiectate ca obiecte de schimb în combinațiile teritoriale ale marilor puteri implicate în *Chestiunea Orientală*. Schimbarea radicală a atitudinii Cabinetului de la Petersburg față de Principatele Române a fost determinată de tratatele ruso-franceze semnate la 25 iunie (7 iulie) 1807, la Tilsit, unde s-au delimitat în mod tacit sferele de influență în Europa între Rusia și Franța.

Totodată, Curtea imperială rusă nu doar că refuzase să evacueze Principatele, conform prevederilor acestor tratate, ci a și pretins noi achiziții teritoriale din contul părții europene a Imperiului Otoman, pe care conta să le obțină cu acceptul lui Napoleon. Către sfârșitul anului 1807 – începutul lui 1808 s-a definitivat *proiectul maxim* al cerințelor teritoriale în Europa de Sud-Est: anexarea Basarabiei (Bugeacului), Moldovei și Valahiei cu fixarea hotarului pe Dunăre, această prevedere constituind condiția *sine qua non* pentru inițierea negocierilor de pace ruso-otomane.

Pentru a menține Imperiul Rus în orbita politicii externe a Franței, îndeosebi în sistemul *Blocadei continentale* împotriva Angliei, Napoleon a consimțit la introducerea în Tratatul ruso-francez de la Erfurt (1808) a clauzei prin care Curtea de la Paris recunoștea anexarea Moldovei și a Țării Românești la Rusia imperială. Însă încercările de a iniția negocieri de pace în baza condițiilor preliminare ale rușilor au fost sortite eșecului, fiind respinse categoric de Poarta Otomană³³.

Sub presiunea factorilor externi, principalul fiind pericolul iminent al războiului cu Franța, Cabinetul de la Petersburg a fost constrâns să cedeze. În iunie 1811, rușii au vrut să anexeze întreaga Moldovă, cu fixarea hotarului pe Siret. Și această condiție a fost respinsă categoric de către sultanul otoman.

Diplomația țaristă, în timpul negocierilor ruso-turce din anul 1812, a continuat să considere că „pretențiile Rusiei nu sunt în afara bunăvoinței, deoarece dacă la început s-a cerut hotarul la Dunăre, ulterior s-a renunțat și s-a acceptat

³³ V. Mishevca, *Chestiunea Principatele Române în raporturile ruso-franceze după Tilsit (1807-1808)*, în *Anuarul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei: Materialele sesiunii științifice anuale, 23 decembrie 2015*, Chișinău, Institutul de Istorie, 2016, pp. 132-153.

hotarul la Siret³⁴, neîncetând să insiste la masa tratativelor de la București (ianuarie-mai 1812) că „râul Siret să fie fixat hotar între cele două împărății așa cum s-a stabilit la Giurgiu³⁵. Însă, încă în timpul discuțiilor în contradictoriu de la conferințele de pace de la Giurgiu marele vizir Ahmed pașa declara trimișilor lui Kutuzov, sosiți în tabăra sa de la Rusciuc, „Eu vă dau Prutul și nimic mai mult! Prutul sau războiul! Sacrificiile noastre sunt deja enorme. Singur Ismailul vă plătește războiul, iar voi aveți alte patru cetăți și o provincie superbă³⁶.”

Diplomația otomană, ținând foarte bine minte planurile de partaj al posesiunilor Imperiului Otoman, concepute de către Franța și Rusia la Tilsit (1807) și Erfurt (1808), nu excludea nici la 1811-1812 pericolul pe care îl prezenta Bonaparte nu numai pentru imperiul țarist, dar și pentru Poarta Otomană. Iată de ce marele vizir afirma că „*Salvându-vă pe voi, ne salvăm pe noi înșine*”³⁷.

Împăratul rus, la rândul său, dorind să-și asigure flancul de sud al imperiului, spera chiar la o alianță cu Turcia în ajunul iminentului conflict european împotriva Franței napoleoniene, fapt ce a determinat moderarea pretențiilor sale inițiale.

Duelul diplomatic desfășurat în această perioadă la conferințele de pace de la Giurgiu și București confirmă odată în plus teza, care circulă deja în istoriografie³⁸, că, inclusiv la începutul secolului al XIX-lea, Poarta avea un curs independent în ceea ce ține de politica externă, pe care îl promova cu persistență. Deși era înapoiat, slab și cu multiple probleme interne, Imperiul Otoman rămânea un participant autonom la raporturile internaționale, profitând uneori destul de bine de contradicțiile marilor puteri europene.

Astfel, în ajunul semnării Păcii de la București, Sublima Poartă se afla sub o presiune multilaterală, atât din partea dușmanului său, Rusia, cât și din partea aliaților – Franța, Marea Britanie – și chiar din partea țărilor neutre, cum ar fi Suedia, deoarece marile puteri ale Europei încercau să atragă Imperiul Otoman de partea lor în ajunul conflictului franco-rus (iunie 1812), război ce urma să hotărască soarta întregului vechi continent.

În timpul acestui război ruso-turc, în cercurile politice otomane circula o idee expusă, în fond, și de marele vizir încă în august 1807: „*moravurile noastre (ale turcilor – n.n.) sunt asemănătoare cu cele ale rușilor*”, în timp ce francezii își urmăresc doar propriile interese, nu și pe cele ale otomanilor. Se mai afirma că Poarta și Curtea de la Petersburg întotdeauna s-au împăcat fără medietori, rămânând ambele satisfăcute³⁹. Dat fiind acest context, devine clar că semnarea, la 5 (17) mai 1812, a *clauzelor preliminare* ale Tratatului de pace ruso-turc de la București a fost condiționată de mai mulți factori⁴⁰.

³⁴ M. A. Mehmet (coord.), *Documente turcești privind istoria României*, vol. III (1791-1812), București, 1986, p. 333.

³⁵ *Ibidem*, p. 335.

³⁶ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. III, supl. I (1709-1812), București, 1897, p. 368.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Н. А. Дулина, *Османская империя в международных отношениях (30-40 гг. XIX в.)*, Москва, 1980, p. 4.

³⁹ ВПР, vol. IV, p. 33 („...наши нравы с русскими сходны [...] а вилеватый француз [...] наблюдает свой интерес, а не наш”).

⁴⁰ Л. Г. Бескровный, *op. cit.*, p. 897.

Către primăvara anului 1812, imperiul țarist se vedea nevoit să-și reducă pretențiile, în condițiile în care amenințarea franceză se precipita, iar situația de pe frontul dunărean continua să rămână nefavorabilă pentru ambele părți. Curtea imperială realizase, încă din 1811, că va trebui să renunțe la Țara Românească și la o parte din Moldova; astfel, înainte de semnarea armistițiului și începerea convorbirilor de la Giurgiu, în scrisorile trimise de Kutuzov marelui vizir Ahmed pașa (în octombrie 1811) se propunea stabilirea hotarului mai întâi pe râul Milcov, apoi pe râul Siret.

Împuterniciții Porții Otomane îi comunicau Marelui Vizir Ahmed pașa, în raportul lor cu privire la conținutul primei convorbiri de pace cu delegații Rusiei, desfășurate la Giurgiu (în ziua de joi, 31 octombrie 1811), că delegații ruși declaraseră că, comandantul lor suprem, Kutuzov, insista, drept *condiție preliminară* a încheierii păcii, „ca Țara Moldovei, precum și întreg Bugeacul care se numește Basarabia (*Serabya*) și care se află în lăuntru Moldovei, rămânând statului Rusiei, între cele două state (Imperiul turc și cel țarist – n.n.) hotarul să se stabilească la hotarul dintre Moldova și Țara Românească (adică pe Milcov – n.n.) și pe Canalul Sfântu Gheorghe de la Dunăre.”⁴¹ A doua zi, împuterniciții otomani aflați la Giurgiu l-au informat pe Marele Vizir că s-a convenit asupra ideii propuse de ruși. Dar, cu toată slăbiciunea militară a Sublimei Porți, sultanul Mahmud al II-lea a refuzat să aprobe cedarea unor teritorii din Caucaz, iar în Moldova nu era dispus să renunțe decât la *teritoriul dintre Prut și Nistru* (chiar dacă inițial Marele Vizir acceptase ca bază a preliminarilor hotarul pe râul Siret).

La 17 (29) noiembrie 1811 negocierile au fost suspendate în urma declarației lui Galib bei, care i-a anunțat pe plenipotențiarilor ruși că o frontieră pe Siret era inacceptabilă⁴². Propunerea turcilor era ca Imperiului Rus să-i fie lăuate ținuturile moldovenești dintre Nistru și Prut. Făcea excepție de la această cedare teritorială exact partea propriu-zis numită „Basarabia“, adică partea de sud. Această propunere delimita teritoriile cedate printr-o linie trasă arbitrar, care pleca de la Fălciu, pe Prut, trebuia să-și urmeze traseul pe lângă Cogâlnic, și să se sfârșească în mare, lăsându-le turcilor fortărețele Ismail și Chilia, dar și stăpânirea asupra gurilor de vărsare a Dunării. Aceasta însemna, după cum menționase Gh. Brătianu, aproape anticiparea cu aproximativ o jumătate de secol a deciziilor luate la Congresul de Pace de la Paris din 1856⁴³. Aceste noi condiții avansate de turci pentru încheierea păcii trebuiau transmise la Petersburg, și, așteptând ca mesajul să ajungă acolo, negociatorii părăsiseră orașul Giurgiu („biet târgușor gloduros“) și se instalară la București.

În condițiile unui echilibru internațional instabil, ambasadorul francez la Poartă, Latour-Maubourg, a cerut expres ca turcii să nu accepte încheierea păcii. La 27 ianuarie și 9 februarie 1812, diplomatul francez le propunea să continue războiul în calitate de aliați ai lui Napoleon, care ar fi garantat integritatea Imperiului

⁴¹ M. A. Mehmet, *op. cit.*, p. 293; P. Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806-1920)*, București, 1993, p. 39.

⁴² M. A. Mehmet, *op. cit.*, p. 327.

⁴³ Gh. I. Brătianu, *Basarabia, drepturi naționale și istorice*, ed. de Fl. Rotaru; trad. de E. Holban, București, Semne, 1995, p. 20.

Otoman, cu retrocedarea Principatelor și chiar a Crimeii. Otomanii au ignorat sugestia, știind că teritoriile europene ale imperiului lor fuseseră deja obiectul proiectelor franceze de împărțire, fie cu rușii, fie cu austriecii. În acest sens, diplomația engleză a combătut intențiile francezilor, dezvăluind duplicitatea lui Napoleon, după cum raporta Stratford Canning (ambasador la Istanbul) în februarie 1812, recomandând insistent moderație negociatorilor Italinski și Mehmed Said Galib Efendi⁴⁴.

Între timp, la București, negocierile stagnează. Generalul Al. Langeron a fost trimis într-o misiune confidențială la Rusciuk, pentru a discuta cu Ahmed pașa. Marele Vizir i-a reproșat că Rusia, deținătoare a unui imens teritoriu, se târguia pentru o fâșie de pământ și nu ținea cont de faptul că își condamnase armata să staționeze la Dunăre, în timp ce Napoleon se pregătea s-o atace. În final, Ahmed a exclamat: „Eu vă dau Prutul [ca hotar] și nimic mai mult! Sau Prutul, sau războiul! Sacrificiile noastre sunt deja enorme. Ismailul singur vă plătește războiul și mai dobândiți încă patru alte cetăți și o provincie superbă”⁴⁵.

Pe plan diplomatic, lucrurile s-au precipitat în luna martie 1812, când iminența campaniei lui Napoleon împotriva Rusiei a determinat precizarea sistemului de alianțe la care fiecare putere europeană urma să adere. Așadar, se conturau perspectivele unei coaliții constituite din Franța, Austria și Confederația Germanică împotriva Rusiei, Angliei, Spaniei și Suediei. Atâta timp cât Imperiul Otoman se afla încă în război cu cel țarist, Franța depunea eforturi pentru a împiedica pacea între beligeranți, iar puterile adverse ei încercau să stingă acest conflict și chiar să atragă Sublima Poartă de partea lor.

În aprilie, în urma unor discuții intense purtate la București și a presiunii create de primejdia franceză, „...împăratul (Alexandru I – n.n.) și-a amintit, deși cam târziu, de convorbirea mea (a generalului Langeron – n.n.) cu Marele vizir. A acceptat Prutul [ca frontieră] și i-a comunicat în taină, în scris, lui Kutuzov...”⁴⁶. La acea dată, amiralul Pavel Vasilevici Ciceagov era deja în drum spre București pentru a-l înlocui pe Kutuzov, rechemat de Alexandru I. Bătrânul general (68 de ani), aflând de apropiata sosire a înlocuitorului său și nedorind să-i scape prilejul de a încheia pacea, s-a grăbit să încuviințeze stabilirea hotarului pe râul Prut.

Data fatală poate fi considerată ziua de 5 (17) mai 1812, duminică. Atunci s-au semnat, în sfârșit, *preliminariile păcii* de la București, finalizate și redactate ulterior. Decizia hotărâtoare fusese luată în cadrul negocierilor secrete purtate personal de Kutuzov și Galib efendi deja la 3 (15) mai, fapt despre care i s-a raportat împăratului Alexandru I la 4 (16) mai⁴⁷. Articolele VII, XI și XIII ale tratatului de pace au fost stabilite deja după sosirea lui Ciceagov, cu acordul și la dorința lui⁴⁸.

⁴⁴ P. Cernovodeanu (coord.), *Rapoarte consulare și diplomatice engleze privind Principatele Dunărene, 1806-1812*, Brăila, 2007, pp. XXIV, 374-382, 384-386.

⁴⁵ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. III, supl. I (1709-1812), p. 368.

⁴⁶ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea (Serie nouă)*, vol. I (1801-1821), București, 2004, p. 358.

⁴⁷ Л. Г. Бескровный, *op. cit.*, p. 893-895.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 904 (Scrisoarea lui M. Kutuzov către N. Rumeanțev din 16 (28) mai 1812).

Zarurile erau, așadar, aruncate. Ceremonia a avut loc la 16 (28) mai. Cedarea de către Poartă se efectua în termenii exacti ai art. IV al Tratatului. Pacea semnată la București includea 16 articole de bază și, separat, încă două articole secrete, dintre care art. 4 și art. 5 ale tratatului propriu-zis vizau, în modul cel mai direct, soarta Moldovei⁴⁹.

Cabinetul de la Petersburg calificase însă drept nesatisfăcătoare clauzele incluse în preliminarii. Ministrul de externe al Rusiei, N. P. Rumeanțev, în scrisoarea secretă din 13 (25) mai 1812, îl informa pe P. V. Ciceagov (numit comandant suprem în locul lui M. I. Kutuzov)⁵⁰ că Alexandru I considera că acele clauze (îndeosebi articolul vizând Asia) „n-au satisfăcut pe deplin așteptările“. În caz că împuțerniciții otomani, scria Rumeanțev, nu vor accepta ca în Caucaz hotarul să fie cel pe care îl solicita monarhul rus (care dorea să intre în posesiunea tuturor teritoriilor ocupate la acel moment de trupele ruse), atunci în partea europeană granița urma să fie stabilită, conform instrucțiunilor anterioare, pe râul Siret⁵¹. Rumeanțev îi mai recomanda lui Ciceagov să încerce să-i convingă pe diplomații otomani că poziția Rusiei în chestiunea păcii ruso-turce nu este afectată deloc de agravarea raporturilor ei cu Franța, deoarece însuși Napoleon cerea, la acel moment „reînnoirea tratatelor ce confirmă alipirea la Rusia a tuturor celor dobândite de la Imperiul Otoman“. Totodată, conform lui Rumeanțev, împăratul Alexandru I „nu se contează defel“ pe acele promisiuni⁵². Fiindcă Petersburgul spera să-i poată convinge totuși pe turci să semneze aparte un *articol secret* al acordului prealabil privind *Tratatul de alianță defensivă-ofensivă* între Rusia, Poarta Otomană și Suedia (în fața pericolului iminent al unui război general), cel mai important lucru era, la acel moment, încheierea „păcii fără amânare cu Poarta“⁵³. Pentru a realiza acest obiectiv, P. V. Ciceagov a fost împuțernicit ca, neadmițând suspendarea negocierilor (evitând „zădărnirea împuțerniciților turci“), în cazul imposibilității de „a dobândi noi avantaje“, să accepte drept bază „punctele preliminare“, în urma cărora să fie semnat și tratatul de pace propriu-zis⁵⁴. Amiralul P. V. Ciceagov a ajuns la București luni, 6 (18) mai 1812, fiind numit oficial *comandant-șef al Armatei Dunărene, amiral al Flotei Mării Negre și guvernator al Principatelor*.

Chiar și după semnarea păcii – a doua zi după consumarea evenimentelor de la București (la 17/29 mai 1812) – Ciceagov îi adresase lui Alexandru I o propunere: „partea din Moldova achiziționată prin tratatul de pace să le fie oferită (otomanilor), ca recompensă a alianței intime și sincere pe care o să le-o propun“⁵⁵.

⁴⁹ V. Mishevca, V. Tcaci, *Русско-турецкий мирный договор 1812 г.*, în *Revista de istorie a Moldovei*, nr. 1, 1990, pp. 36-44; *Idem*, *Русско-турецкий мирный договор 1812 г.*, în *Analele ANTIM. Revistă de istorie*, vol. X, 2012, pp. 138-152; V. Mishevca, *Despre Tratatul de Pace ruso-turc încheiat la 1812*, în *Analele ANTIM. Revistă de istorie*, vol. X, 2012, pp. 131-137.

⁵⁰ În calitate de nou comandant suprem al trupelor ruse de pe Dunăre, V. P. Ciceagov, a sosit la București a doua zi după semnarea preliminariilor de pace, la 6(18) mai 1812.

⁵¹ *БИП*, vol. VI (1811-1812), Moscova, 1962, pp. 404-403.

⁵² *Ibidem*, pp. 403-404.

⁵³ *Ibidem*, p. 404.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ A. Goșu, *Între Napoleon și Alexandru I*, București, 2008, p. 230.

Însă propunerile de acest gen nu mai puteau să-i convingă pe otomani să se ralieze vreuncea dintre cele două tabere, fie cea antifranceză, fie cea antirusă. Planurile cu privire la o posibilă retrocedare a *Basarabiei*, sau cele ce vizau o *mare diversiune* a armatei dunărene (cu concursul slavilor de sud răsculați) în direcția hotarelor austriece și a „provinciilor ilirice“, s-au dovedit a fi himerice în fața noului război franco-rus, care a periclitat întregul sistem politic al Europei⁵⁶. În ajunul semnării păcii de la București, Sublima Poartă se afla sub o presiune multilaterală atât din partea dușmanului său – Rusia – cât și din partea aliaților – Franța, Marea Britanie – și chiar din partea țărilor neutre, cum era Suedia, deoarece marile puteri ale Europei încercau să atragă Imperiul Otoman de partea lor, în situația unui inevitabil război franco-rus (iunie 1812), conflict ce urma să hotărască destinul continentului european.

Tratatul de pace ruso-turc, scris în limbile franceză și turcă (inclusiv articolele secrete, semnate, din partea Rusiei, de către: *A. d'Italinsky, Jean de Sabaneeff, Joseph de Fonton*), a fost ratificat de către Alexandru I la 11 (23) iunie 1812 în orașul Vilno, exact în ajunul forțării râului Niemen de către „*Grande Armée*“ a lui Napoleon Bonaparte: „*Ratificare* – În acest scop, maiestatea noastră imperială, examinând suficient tratatul de pace eternă scris mai sus, l-a aprobat și l-a ratificat, și prin aceasta îl acceptăm, îl aprobăm și îl ratificăm, în întregul său conținut, promițând, cu cuvânt de împărat, pentru noi și pentru moștenitorii noștri, că tot ce a fost hotărât în acest tratat va fi urmat și executat de noi fără încălcări. Drept confirmare, am hotărât ca această ratificare, semnată autograf, să fie aprobată cu ștampila noastră de stat. Dată la Vilno, iunie, ziua 11 a anului 1812, în a douăzecea vară a domniei noastre“⁵⁷.

La 25 mai (6 iunie) 1812, Tratatul de pace semnat la București a fost adus la Poartă de un ofițer otoman, trimis special de Galib efendi, însă sultanul a refuzat, inițial, să-l ratifice⁵⁸. În aceeași zi, generalul Harting aducea și la Iași vestea păcii, confirmând clar că, de acum înainte, linia de hotar va trece pe Prut⁵⁹. Amiralul Ciceagov îi comunica lui Alexandru I că tratatul a fost ratificat de sultan abia la o lună după semnarea păcii, la 16 (28) iunie⁶⁰. Deși era nemulțumit de prevederile

⁵⁶ „[Pavel V. Ciceagov] Era sincer și dezinteresat [...] Capul lui era un vulcan; ce producea în fiecare minut un nou proiect [...] îl putem compara în acest sens cu împăratul Pavel I [...] Dar nu putea fi un proiect mai absurd și mai dezastruos decât acesta“, relatează Al. Langeron. (E. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. III, supl. 1: 1709-1812. Culese de A. I. Odobescu, București, 1889, pp. 387-388).

⁵⁷ „*Ратификация* – Того ради наше императорское величество, по довольном рассмотрении вышепрописанного договора вечного мира, подтвердили и ратификовали оный, яко же сим за благо приемлем, подтверждаем и ратификуем, во всем его содержании, обещая императорским нашим словом, за нас и наследников наших, что все, в оном трактате постановленное, наблюдаемо и исполняемо нами будет ненарушимо. Во уверение чего мы сию ратификацию, подписав своеручно, повелели утвердить государственною нашею печатью. Дана в Вильне июня 11 дня 1812 года государственного нашего во второе на десять лето“. *Полное собрание законов Российской Империи* (ПСЗ), vol. XXXII, pp. 316-322, nr. 25110 (*Договор от 16 мая 1812 г.*); M. Tașcă, I. Ojog, I. Șarov, *Basarabia în „Colecția completă a legilor Imperiului Rus“*, vol. 1: Documente extrase din colecția I (1649-1825), Chișinău, Cartdidact, 2017, pp. 511-518.

⁵⁸ E. Hurmuzaki, *op. cit.*, supl. I, vol. 2 (1781-1814), București, 1885, pp. 696-697.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 695; N. Iorga, *Basarabia noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către ruși*, Ploiești, 2012, p. 146.

⁶⁰ *ВИП*, vol. VI (1811-1812), Moscova., 1962, p. 450.

fixate în tratat, Mahmud al II-lea se resemnase cu principalele lui clauze. Cu toate că Bonaparte își dezlănțuise, la 24 iunie, campania în Rusia, sultanul era lipsit de resurse și de posibilitatea de a continua conflictul, mobilizând alte forțe militare: ienicerii erau reticenți față de redeclanșarea ostilităților⁶¹. Poarta Otomană a refuzat totuși să ratifice partea *secretă* a tratatului și, ca urmare, articolele menționate n-au obținut putere juridică⁶². Cele două articole secrete anexate la tratatul de pace ruso-turc (confirmate de către comandantul șef, contele Kutuzov (în originalul în limba franceză scris *Koutousoff*)), prevedeau dărâmarea de către Rusia a cetăților Ismail și Chilia (art. I) și delimitau noul hotar în Caucaz (art. II).

La 2 (14) iulie 1812, la București, a avut loc schimbul actelor de ratificare (cu excepția articolelor secrete)⁶³, în prezența lui P. V. Ciceagov, care i-a și transmis personal Marelui Vizir Ahmed pașa felicitări pentru încheierea acestei „salvatoare afaceri”. Demnitarul otoman cedase, de fapt, ceea ce acceptase deja să cedeze – Prutul („*rien de plus*”), pentru că vedea „mai departe”. Salvându-i pe ruși, la acel moment, el considera că-și salvează imperiul, deoarece Poarta, „după ruina Rusia”, ar fi putut „deveni victima lui Napoleon”⁶⁴.

Împăratul Alexandru I a primit ratificarea otomană în timp ce armatele ruse se retrăgeau de la Smolensk spre Moscova⁶⁵ și, la 18 iulie (30 august) 1812, în vechea capitală a Rusiei, anunța semnarea păcii cu otomanii⁶⁶. „Manifestul” special al țarului Alexandru I a fost emis la 5 (17) august, pacea semnată fiind prezentată drept una „dăruită de Dumnezeu” («*богодарованный нам мир*»)⁶⁷.

Amiralul Ciceagov a anunțat Divanul din București cu privire la semnarea și ratificarea spoliatorului tratat de pace, în cadrul unei ședințe comune la Mitropolie, abia la 6 (18) iulie, după ce primise deja ordin să se retragă cu armata în interiorul Imperiului Rus⁶⁸.

Sub pericolul iminent al conflictului militar cu Franța, în condițiile în care marile puteri occidentale se opuneau realizării planurilor sale *expansioniste* în sud-estul Europei, iar diplomația otomană rezista principial, guvernul țarist și-a redus substanțial pretențiile teritoriale: de la *ambele Principate* la cel al *Moldovei*, apoi de la *Moldova până la Siret*, la *Moldova dintre Prut și Nistru*.

⁶¹ P. Cernovodeanu, *Basarabia, drama unei provincii istorice românești în contextul politic internațional*, p. 46.

⁶² ВПР, vol. VI, pp. 416-417; Л. Г. Бескровный, *op. cit.*, pp. 913-914.

⁶³ ВПР, vol. VI, pp. 468; С. Горяинов, *1812 год: Документы Государственного и Петербургского Главного архивов*, Sankt-Petersburg, 1912, pp. 79-84.

⁶⁴ E. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. III. Supl. 1: 1709-1812. Culese de A. I. Odobescu, București, 1889, p. 368. („Mais, je vais plus loin. En vous sauvant, nous nous sauvons nous memes. Apres votre ruine, si elle peut s'exécuter, nous deviendrons les victimes de Napoleon”).

⁶⁵ „В Смоленске получил я ваши ратификации” – i-a scris Alexandru I lui Ciceagov din Moscova, la 30 iulie (11 august) 1812 (*Из записок адмирала Чичагова. Дела Турции в 1812 г.*, trad. din fr. de B. V. Ильин, în *Русский архив*, nr. VIII, 1870, col. 1549-1550).

⁶⁶ А. Н. Петров, *op. cit.*, vol. 3, Sankt-Petersburg, 1887, p. 396.

⁶⁷ *Манифест Александра I о заключении мира между Российской империей и Оттоманской Портой. 5 августа 1812 г.* Original. Text manuscris. РГИА. Ф. 1329, inv. 1, dos. 354, ff. 77-84a verso, <http://www.rusarchives.ru/publication/buharestsky-mir/25-buharestsky-mir-manifest-alexandra-1.shtml> (ultima accesare 17. 09. 2012)

⁶⁸ P. Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești...*, p. 46.

Fondatorul geopoliticii ruse, cunoscutul sociolog N. Danilevski (1822-1885), și-a expus și mai tranșant părerea, afirmând că: „de fapt, [am putea spune] nu că am obținut Basarabia, ci că am ratat achiziționarea Moldovei și Valahiei”⁶⁹.

Atitudinea rușilor față de rezultatele obținute în urma păcii de la București a fost redată destul de exact de generalul Al. Langeron: „Niciodată un război n-a fost mai prost condus și, totuși, nu s-a încheiat într-un chip mai fericit și mai neașteptat”⁷⁰. Totodată, semnarea tratatului de pace de la București s-a dovedit a fi o surpriză neplăcută pentru diplomația franceză, fapt ce l-a făcut pe Napoleon să-i reproșeze ministrului său de externe, Hugues Bernard Maret, că trebuia să-i asigure *alianța suedezilor și turcilor*, dar „nimeni acum nu mai poate face politică...”⁷¹.

Totuși, aprecierile superlative la adresa activității diplomatice a lui M. I. Kutuzov, caracteristice istoriografiei sovietice și celei rusești⁷², nu sunt confirmate de însăși părerea bătrânului diplomat și comandant de oști ruse față de semnarea *Păcii de la București*. Să nu uităm că „lui Kutuzov îi plăcea să folosească totdeauna mijloace mărunte, intriga ușoară etc.”⁷³. Nereușind să semneze un *tratat de alianță* cu Poarta Otomană și să extindă până la Dunăre sau Siret hotarele Imperiului Rus, Kutuzov, în *scrisoarea* sa de la 4/16 mai 1812 către țarul Alexandru I, relatează: „...că eu nimic mai bun n-am reușit să fac se explică prin situația treburilor din Europa, dar faptul că n-am precupețit nici stăruință, nici diferite metode, Dumnezeu îmi este martor...”⁷⁴. „Conjunctura [...] n-a permis să insistăm asupra semnării unui tratat de alianță”, recunoștea abilul diplomat, chiar după semnarea preliminarilor păcii, în *scrisoarea* sa din 7 mai către țar⁷⁵.

Un detaliu semnificativ: deja în ziua semnării tratatului de pace, la 16 mai 1812, Kutuzov adresa lui N. Rumeanțev o scrisoare specială, cerând să-i trimită „diferite obiecte prețioase, ce ar putea servi drept cadouri plenipotențiarilor turci și celorlalți slujbași care au participat la congres”, anexând și o listă concretă cu cele solicitate (*inele, ceasuri de aur, blănuri scumpe* etc.)⁷⁶. Lista delegaților otomani care au încheiat pacea număra, la acea dată, 17 persoane (în frunte cu Galib efendi)⁷⁷.

⁶⁹ Н. Я. Данилевский, *Россия и Европа: взгляд на культурные и политические отношения Славянского мира к Германно-Романскому* (seria *Российская императорская библиотека*), Editura „Э”, Moscova, 2017, p. 512.

⁷⁰ E. Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. III, supl. 1: 1709-1812, culese de A. I. Odobescu, București, 1889, p. 108; G. Penelea, *Țările Române în timpul războiului din 1806-1812 văzute de ofițerii superiori ruși A. de Langeron și V. P. Ciceagov*, în *Revista de istorie*, Tom. 41, 1988, p. 680.

⁷¹ А. Коленкур, *Мемуары*. Moscova, 1943, pp. 121-122; Н. И. Казаков, *Из истории Бухарестского мирного договора 1812 года*, în *История СССР*. Moscova., nr. 3, 1967, pp. 127-128.

⁷² Г. М. Гендель, *М. И. Кутузов и Бухарестский мир. (К вопросу о заключении М. И. Кутузовым Бухарестского мира)*, în *Ученые записки Горьковского государственного университета. Вып. XXVI. Серия историко-филологическая*, 1954, p. 105; И. Казаков, *Внешняя политика России перед войной 1812 года, în 1812 год. К 150-летию Отечественной войны*, culegere de articole, Moscova 1962, p. 30; М. И. Кутузов, *Тактика победы*, Эксмо, Moscova, 2011, p. 295.

⁷³ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă*, vol. I (1801-1821), București, 2004, p. 351.

⁷⁴ Д. Бантыш-Каменский, *Биографии русских генералиссимов и генерал-фельдмаршалов*, părțile 3-4, facsimil după ediția din 1840, Moscova, 1990, p. 59.

⁷⁵ Архив внешней политики Российской Империи (АВПРИ. Moscova), Фонд 133 (Канцелярия министра иностранных дел России. 1797-1836), Анул 1812, inv. 468, dos. 1982, f. 22.

⁷⁶ *Ibidem*, ff. 267-269.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 271.

În lunile iunie-iulie, Ciceagov era încă gata „să treacă Dunărea și în mai puțin de 8 zile să stea în fața Balcanilor“ și chiar să ajungă la porțile Constantinopolului⁷⁸, dar Alexandru I, după lungi chibzuieli, hotărâse ca Armata Dunăreană să se abțină de orice diversiune împotriva otomanilor. În scrisoarea sa din 18 iulie (30 iulie) către amiralul Ciceagov, Alexandru I ordonase: „...făcând schimbul actelor de ratificare, să ne mulțumim temporar cu această pace și să nu insistăm asupra unei alianțe, ci să mișcăm toate oștirile sub comanda Dumneavoastră spre Hotin și Kamenet-Podolsk [...] direct spre Varșovia [...]. Afacerea cu Constantinopolul poate fi făcută mai târziu; dacă afacerile noastre împotriva lui Napoleon vor lua o întorsătură bună, atunci vom putea pune în acțiune și planul nostru contra turcilor“⁷⁹. Putem conchide că diplomația otomană a prevăzut o asemenea perspectivă nefavorabilă. În decembrie 1812, ambasadorul britanic, Sir Robert Liston, concluzionase, în urma unor discuții cu un însemnat dregător otoman, că „pacea, care a luat de la Turcia o porțiune atât de mare de teritoriu și a lipsit-o de controlul asupra navigației pe Dunăre, nu putea fi niciodată o pace prietenească și, prin urmare, o pace durabilă...“⁸⁰.

La 23 iulie 1812, la București, amiralul Ciceagov semna și primul act legislativ referitor la provincia anexată – *Regulamentul privind constituirea administrației provizorii în Basarabia*⁸¹. Documentul dat, privind „Образование временного правления в Бессарабии“ (constituirea așezământului provizoriu al Basarabiei) a intrat în vigoare la 2 (14) august 1812.

Concluzionând, putem afirma că încheierea tratatului de pace ruso-turc, la 16/28 mai 1812 (la *Hanul lui Manuc bei* din București), a fost condiționată de mai mulți factori, inclusiv cel *fanariot*. Conform acestui act, Moldova de la est de Prut (teritoriul Țării Moldovei dintre Prut, Dunăre și Nistru cuprindea 45.630 km²) a fost anexată de către Rusia țaristă. La 6 iunie 1812, generalul rus Ivan Harting aducea la Iași vestea păcii, declarând deschis că, de acum înainte, *Prutul va fi hotar*, producându-se astfel sfârșirea Moldovei istorice. „Astfel, scria Mihai Eminescu, ocuparea în toate formele cerute de dreptul internațional a teritoriului cuprins între Nistru, Prut și Dunăre are pentru Rusia mai mult decât importanța unei simple cuceriri: prin aceasta rușii câștigă pozițiuni, care dominează țărilor românești și Dunărea, câștigă Hotinul, de unde dominează intrările despre miazănoapte ale Carpaților, câștigă în sfârșit o înrâurire mai directă asupra popoului român“⁸².

După cum afirmase Leon Casso, „pentru prima dată Rusia a anexat supuși creștini de-ai Porții din Europa“, oferindu-i-se posibilitatea să dovedească „popoarelor creștine din Balcani în ce constă deosebirea dintre creștinii de sub jugul otoman și gradul de fericire ce i-ar aștepta, dacă ar fi adumbriți de aripile vulturului cu două capete!“. Bucurându-se de influență și autoritate în Principatele

⁷⁸ Из записок адмирала Чичагова. Дела Турции в 1812 г., trad. din fr. de В. В. Ильин, în *Русский архив*, nr. VIII, 1870, col. 1546.

⁷⁹ *Ibidem*, col. 1548.

⁸⁰ P. Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești...*, p. 47.

⁸¹ V. Tomuleț, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*, vol. 1, Chișinău, 2012, p. 4.

⁸² M. Eminescu, *Între Scylla și Charybda. Opera politică*, Chișinău, 2008, p. 215.

Române pe parcursul celor aproape 40 de ani ce s-au scurs de la pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), Rusia ortodoxă, prin încorporarea Moldovei de est, și-a pierdut imaginea de altă dată în fața românilor. Destinul istoric al Principatelor Române în perioada hotărâtoare din timpul războiului ruso-turc din 1806-1812 a fost totalmente pus la discreția marilor puteri, care disputau spinoasa *Problemă Orientală*, unul din rezultatele căreia a fost, la acel moment, cotropirea a practic jumătate din teritoriul Țării Moldovei (48%). „Moldova, tăiată de Basarabia prin granița rusă, se micșorase așa de mult, încât la Iași se zămislișe ideea despre ali-pirea la ea a încă patru județe din Muntenia pentru stabilirea echilibrului între ambele provincii”⁸³. După încheierea păcii, Zilot Românul constata: „Așadar, fără zăbavă, fu silit de încheie pacea, cu darea Basarabiei și a părții Moldovei până la apa Prutului să și iscălișă tractaturile [...] rămânând Țara Valahiei și Moldovei până în Prut tot cum au fost mai înainte, adică cu *pravilile* și *priveleghiurile* lor și cu domni orânduși de la Poartă”⁸⁴.

Obiectivele Rusiei de a ocupa și menține Principatele Române sub oblăduirea sa s-au realizat doar parțial, iar antrenarea otomanilor de partea rușilor în războiul ruso-francez a suferit un eșec. Spoliatorul tratat de pace de la București, marchează *de facto* o concesie (într-o conjunctură internațională extrem de frământată) pe contul Moldovei, când, în contextul crizei *Problemei Orientale*, are loc *geneza* unei noi probleme – a celei *basarabene*. Consemnăm că esența chestiunii date este de natură politică, constând în integritatea național-teritorială a românilor moldoveni și rezultă din cucerirea și anexarea parțială a Moldovei, prin fixarea unui hotar arbitrar (scindând-o pe talvegul Prutului, practic, în jumătate) și stabilirea Rusiei la gurile Dunării. Dacă *chestiunea română*, ca problemă internațională, a însemnat, în secolul al XIX-lea, imperativul unității naționale, atunci cea *basarabeană* constă în scindarea național-teritorială a moldovenilor, la 1812, și perpetuarea despărțirii lor de Patria-mamă – România.

BIBLIOGRAFIE (SELECTIVĂ)

- Балканские исследования. Вып. 18. Александр I, Наполеон и Балканы, Moscova, 1997.
 Boicu, L., *Principatele Române în raporturile politice internaționale (1792-1821)*, Iași, 2001.
 Brătianu, Gh. I., *Basarabia, drepturi naționale și istorice*, ed. de Fl. Rotaru; trad. de E. Holban, București, Semne, 1995.
 Byrne, L. G., *The Great Ambassador. A Study of the Diplomatic Career of the Right Honourable Stratford Canning, K.G., G.C.B., Viscount Stratford de Redcliffe, and the Epoch during Which He Served as the British Ambassador to the Sublime Porte of the Ottoman Sultan*, Ohio State University Press, 1964.
 Casso, L., *Rusia și bazinul Dunărean*, prefață de Apostol Stan, trad. de Șt. Gr. Berechet, București, Saeculum Vizual, 2003.
Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea (Serie nouă), vol. I (1801-1821), București, 2004.

⁸³ L. Casso, *Rusia și bazinul Dunărean*, prefață de Apostol Stan, trad. de Șt. Gr. Berechet, București, Saeculum Vizual, 2003, pp. 196-197.

⁸⁴ Zilot Românul, *Opere complete*, București, Minerva, 1996, p. 308.

- Cernovodeanu, P., *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806-1920)*, București, 1993.
- Cernovodeanu, P. (coord.), *Rapoarte consulare și diplomatice engleze privind Principatele Dunărene, 1806-1812*, Brăila, 2007.
- Columbeanu, S., *Contribuții privind situația internațională a Țărilor Române între anii 1806-1812*, în *Revista de istorie*, tom. 29, nr. 5, 1976.
- Дулина, Н. А., *Османская империя в международных отношениях (30-40 гг. XIX в.)*, Moscova, 1980.
- Eminescu, M., *Între Scylla și Charybda. Opera politică*, Chișinău, 2008.
- Goșu, A., *Între Napoleon și Alexandru I. Principatele Dunărene la începutul secolului al XIX-lea*, București, 2008.
- Goșu, A., *Rusia la Dunărea de Jos. Pacea de la București (mai 1812)*, în *SMIMod*, 1996, X.
- Hurmuzaki, E., *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. III, supl. I (1709-1812), București, 1897.
- Iorga, N., *Basarabia noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către ruși*, Ploiești, 2012.
- Mehmet, M. A. (coord.), *Documente turcești privind istoria României*, vol. III (1791-1812), București, 1986.
- Mischevca, V., *Chestiunea Principatelor Române în politica europeană: Tilsit, 1807*, în *Anuarul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei: Materialele sesiunii științifice anuale, 23 decembrie 2014*, Chișinău, Tehnic-Info, 2015.
- Mischevca, V., *1812: Geneza Problemei Basarabene*, în *Cugetul*, nr. 2-3, 1994.
- Михайловский-Данилевский, А. И., *Описание турецкой войны в царствование императора Александра I с 1806 по 1812 г.*, Partea I, Sankt-Petersburg, 1843.
- Нарочницкий, А. Л. (coord.), *Внешняя политика России XIX – начала XX в. Документы российского министерства иностранных дел, серия I (1801-1815)*, vol. III (Январь 1806 – июль 1807), Moscova, 1963.
- Орлов, А. С., В. А. Георгиев, Н. Г. Георгиева, Т. А. Сивохина, *История России*, ed. a doua, revăzută și adăugită, ТК Велби, Проспект, Moscova, 2004.
- Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman*, ed. de G. Noradounghian, vol. II (1789-1856), Paris, 1900.
- Seven Britons in the Imperial Russia: 1698-1812*, ed. de P. Putham, Princeton (N. J.), 1952.
- Stroia, M., *Români, marile puteri și sud-estul Europei (1800-1830)*, București, 2002.
- Таșcă, М., I. Ojog, I. Șarov, *Basarabia în „Colecția completă a legilor Imperiului Rus”*, vol. 1: Documente extrase din colecția I (1649-1825), Chișinău, Cartdidact, 2017.
- Tomuleț, V., *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*, vol. 1, Chișinău, 2012.
- Zilot Românul, *Opere complete*, București, Minerva, 1996.